

การอนุรักษ์โบราณวัตถุและศิลปวัตถุประเภทเหล็ก

พิพิธภัณฑ์ชาติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ เป็นสถานที่ที่สำคัญสำหรับเก็บรวบรวมโบราณวัตถุของจริงจากท้องถิ่นภาคใต้เอาไว้เป็นจำนวนมากถึง 50,000 ชิ้น โดยมีการจำแนก แยกประเภทเป็นหมวดหมู่ตามชนิดของโบราณวัตถุเพื่อให้ง่ายต่อการดูแลรักษา รวมไปถึงการนำไปใช้ในการจัดแสดงเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งภายในห้องจัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ชาติชนวิทยานั้นมีโบราณวัตถุและศิลปวัตถุหลากหลายประเภทอยู่ภายในห้องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นโบราณวัตถุและศิลปวัตถุประเภทโลหะ โบราณวัตถุและศิลปวัตถุประเภทไม้ โบราณวัตถุและศิลปวัตถุประเภทเครื่องปั้นดินเผา และโบราณวัตถุและศิลปวัตถุประเภทจักรสาน เป็นต้น

โบราณวัตถุและศิลปวัตถุประเภทเหล็ก

เหล็ก เป็นโลหะชนิดหนึ่งที่มีมากบนผิวโลกและเป็นโลหะที่มีเนื้อแข็ง มีน้ำหนักมาก มีจุดหลอมเหลว สูง และเป็นสนิมได้ง่าย นิยมนำมาทำเครื่องมือเครื่องใช้และอาวุธ เหล็กจะเกิดสนิมอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตอากาศร้อนชื้น เนื่องจากจะทำปฏิกิริยากับออกซิเจนและความชื้นในอากาศ เกิดเป็นเหล็กออกไซด์ที่มีน้ำตาลแดง ในขณะเดียวกันถ้าเหล็กสัมผัสกับอนุมูลคลอไรด์ที่มีอยู่ในสภาพแวดล้อม จะเกิดเป็นเหล็กคลอไรด์ที่มีสีส้มและมีคุณสมบัติสามารถดูดความชื้นในอากาศ ทำให้เห็นเป็นหยดของเหลวสีส้มแดงเกาะบนผิววัตถุ ซึ่งสนิมคลอไรด์จะเป็นอันตรายอย่างมากต่อโบราณวัตถุ เพราะจะกัดกร่อนเนื้อโลหะเหล็กทั้งชิ้นจนพบหากไม่ได้รับการอนุรักษ์อย่างถูกต้อง

คำว่า อนุรักษ์ หรือ Conservation มีความหมายกว้างมากในภาษาไทย แต่ในแวดวงนักอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม เป็นที่รู้กันทั่วไปว่า อนุรักษ์ หมายถึง การกระทำใด ๆ ก็ตามที่มีมุ่งเน้นการชะลอการชำรุดเสื่อมสภาพของมรดกทางศิลปวัฒนธรรม อันได้แก่ โบราณสถาน อาคารประวัติศาสตร์ วัตถุพิพิธภัณฑ์ หนังสือและเอกสาร รวมทั้งแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น ซ่อมแซมหรือเสริมสร้างความมั่นคงแข็งแรงให้วัตถุนั้น ๆ คงสภาพอยู่ได้หรือแก้ไขปัญหาหระหวางดำเนินการป้องกันความเสี่ยงสภาพ การกระทำทุกขั้นตอนต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ด้านการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรมอย่างเพียงพอ

ตัวอย่างวัตถุที่ทำจากเหล็ก (กริช) จัดแสดงอยู่ในห้องมีดและศาสตราวุธ

ขั้นตอนในการอนุรักษ์หรือดูแลรักษาโบราณวัตถุและศิลปวัตถุประเภทเหล็ก

1. ถ้าโบราณวัตถุประเภทเหล็กเป็นสนิมทั้งชิ้นแสดงว่าเนื้อเหล็กเปลี่ยนสภาพไปจากเดิมแล้ว ความคงทนถาวรย่อมลดลง ดังนั้นควรส่งให้ผู้เชี่ยวชาญดำเนินการอนุรักษ์ต่อไป การกำจัดสนิมออกไปโดยผิดวิธีอาจทำให้วัตถุเสียรูปทรงได้

2. การอนุรักษ์ด้วยการเคลือบด้วยไมโครคริสตัลไลน์แวกสเพื่อยึดให้วัตถุคงรูป ขณะเดียวกันจะช่วยป้องกันความชื้นจากภายนอก หรืออาจจะเคลือบด้วย 3% พาราโลยด์ปี -72

3. หากโบราณวัตถุประเภทเหล็กมีการผลิตรวมกับวัสดุอื่น เช่น ไม้ที่มีด้ามถือทำด้วยงาช้าง หรือฝงเส้นเงินหรือแผ่นเงินลงในเนื้อเหล็ก การสงวนรักษาและเก็บรักษาต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ มิฉะนั้นอาจเกิดการชำรุดหรือการขูดขีดจนเส้นเงินที่ฝงอยู่บนผิวโลหะจะหลุดออกไป

4. ควรเก็บโบราณวัตถุประเภทเหล็กไว้ในที่ซึ่งมีอากาศแห้งมาก ๆ ความชื้นสัมพัทธ์ไม่เกิน 35% และต้องหมั่นตรวจดูอยู่เสมอว่าวัตถุมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ หากพบว่าเนื้อวัตถุหลุดกะเทาะหรือมีหยดของเหลวสีส้มหรือน้ำตาลแดงปรากฏบนวัตถุ ควรขอคำแนะนำจากนักอนุรักษ์โดยด่วน

สำหรับขั้นตอนการดูแลรักษาวัตถุพิพิธภัณฑสถานประเภทเหล็กเบื้องต้น ที่บุคคลทั่วไปสามารถจัดทำวัสดุอุปกรณ์มาปฏิบัติเองได้นั้น มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. สำรวจสภาพพื้นผิวของวัตถุ หากพบจุดที่เป็นสนิม ให้กำจัดสนิมออกด้วยวิธีการนำกระดาษทรายมาขัดผิวบริเวณที่เป็นสนิมออกไปด้วยความระมัดระวัง ไม่ให้โดนพื้นผิวบริเวณอื่นที่ยังสภาพดีอยู่

2. ใช้แปรงปัดคราบสนิมออก เพื่อตรวจดูว่ายังมีสนิมอยู่อีกหรือไม่

3. ใช้น้ำมันจักรเทลงบนสำลีพอหมาด แล้วเช็ดลงบนวัตถุ เพื่อเป็นการป้องกันสนิมเบื้องต้น

4. เมื่อวัตถุเริ่มแห้ง นำไปจัดเก็บให้เรียบร้อย โดยหลีกเลี่ยงความชื้นใหม่มากที่สุด

ศิลปโบราณวัตถุประเภทโลหะของพิพิธภัณฑสถานชาติขอนแก่นที่ผ่านการอนุรักษ์เรียบร้อยแล้ว

พิพิธภัณฑ์ชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ เป็นแหล่งรวบรวมและอนุรักษ์ วัตถุโบราณของจริงของท้องถิ่นที่สำคัญของภาคใต้ โดยในพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้มีวัตถุโบราณที่เก่าแก่อายุหลายร้อย ปี จัดแสดงอยู่ภายในพิพิธภัณฑสถานหลายประเภท ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การรักษาและ อนุรักษ์เอาไว้ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้เห็นและศึกษาหาความรู้เพื่อต่อยอดในด้านต่าง ๆ ได้ในอนาคต

ดังนั้น บทบาทหน้าที่ในสวนของงานภัณฑารักษ์จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ในด้านการจำแนก การจัดเก็บวัตถุโบราณต่าง ๆ ที่อยู่ภายในพิพิธภัณฑสถาน เจ้าหน้าที่หรือผู้ปฏิบัติงานจะต้องปกป้อง และป้องกันไม่ให้ วัตถุเกิดการสูญหาย เนื่องจากวัตถุโบราณในแต่ละประเภทนั้นใช้วัสดุในการผลิตแตกต่างกันออกไป ทำให้วิธีการในการอนุรักษ์วัตถุโบราณแต่ละชนิดต้องใช้วิธีที่เหมาะสมไปในแต่ละประเภทนั้น ๆ ด้วย เช่นเดียวกัน ในสวนนี้ทางพิพิธภัณฑสถานจึงต้องมีการดูแลรักษาอย่างระมัดระวังเป็นพิเศษ เพื่อช่วยการชะลอการ ชำรุดเสื่อมสภาพของวัตถุโบราณ รวมไปถึงการดูแลรักษาวัตถุโบราณให้คงสภาพเดิมให้ได้มากที่สุด

เรียบเรียงโดย: กานดารัตน วงศ์สุวรรณ นักวิชาการ สถาบันทักษิณคดีศึกษา และ
วิภาวรรณ นิลทะโพธิ์ นักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และ สังคม
ศาสตร์ ม.สงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

รายการอ้างอิง

- จิราภรณ์ อรัณยะนาค. (2555). *การจัดเก็บวัตถุพิพิธภัณฑ. สถาบันพิพิธภัณฑการเรียนรูแห่งชาติ. กรุงเทพฯ. จิราภรณ์ อรัณยะนาค. การดูแลรักษาวัตถุพิพิธภัณฑ. ฝ่ายเครือข่ายสถาบันพิพิธภัณฑการเรียนรูแห่งชาติ. กรุงเทพฯ.*
- สมถวิล นิลวิไล และ ศิริชัย หวังเจริญตระกูล. (2552). *รักษโบราณวัตถุ. สถาบันพิพิธภัณฑการเรียนรูแห่งชาติ. กรุงเทพฯ.*
- รุ่งนภา เดชอรุณ. (2561). *รายงานพาเพลินชม อารยธรรมแดนใต้.*
- ฐานข้อมูลท้องถิ่นภาคใต้ สำนักทรัพยากรการเรียนรูคุณหญิงหลง ม.อ. (2563). *กรีซ. สืบค้นเมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2567. สืบค้นจาก <https://clib.psu.ac.th/southerninfo/content/5/040a1f98>*

